

DR. TÓTH MIHÁLY*

Néhány időszerű garanciális kérdés a titkos nyomozati (felderítési) eszközök eredményének felhasználása köréből

Mint általában a hasonló, sajátos terminológia mentén kialakított jogi területek vizsgálatakor, ezt az írást is rövid fogalmi tisztázással kell kezdenem. A büntető-eljárásban a „*titkos információgyűjtés*” és „*titkos adatszerzés*” megkülönböztetésének – jöllehet mindkét tevékenység teljesen azonos lehet –, nézetem szerint kizárólag az volt a célja, hogy már a megnevezés világossá tegye: az érintett tudta nélkül folyó eljárásokat a nyomozás keretei között végzik-e, vagy eljárásjogi értelemben vett nyomozáson kívül (jellemzően azt megelőzően). A különbség tehát nem a két fogalom tartalmi eltéréseiből adódik. Ezért itt nem érdemes annak részletesebb elemzésébe bocsátkozni, milyen szemantikai különbség van vagy lehet az „adat” (tényre vonatkozó ismeret) és információ („értelmezett”, relevánssá tett adat) között.

A valódi, érdemi probléma ugyanis mindig az volt, s mostanáig az is maradt, hogy a nyomozás során folytatott *titkos adatszerzés* alkalmazására és felhasználására pontosabb, világosabb, s ezáltal garanciális szempontból elfogadhatóbb előírások vonatkoznak, mint a sokkal inkább „misztifikálhatóbb”, szétszórtan szabályozott *titkos információgyűjtésre*. Az arra feljogosított szervek az utóbbit mindig lazábban kezelték, ám a felhasználhatóságot illetően ugyanolyan határozott igénnyel léptek fel, mint az előző esetében. Közben pedig haszontalan elvi felvetésnek minősítették azt a kérdést, hogy ha „bűnüldözési céllal”, pl. „bűncselekmény felderítése” céljából gyűjtenek titkos információt¹, az ezt megalapozó gyanú miben különbözik, mitől más, mint a nyomozás elrendeléséhez is elégséges s egyben szükséges „egyszerű” gyanú. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a nyomozás so-

rán ne merülnének fel a titkosan beszerzett bizonyítékok kapcsán értelmezési problémák.

E rövid írás két aktuális, több konkrét ügyben felmerülő kérdéskörhöz kíván néhány megjegyzést fűzni. Egyikük az „információ” felhasználhatóságának feltételeit, a másik a privát szféra körének értelmezését érinti. Előtte azonban indokoltnak vélem felidézni a hatályos szabályozáshoz vezető hosszú út legalább néhány fontosabb, tanulságosabb állomását.

Rövid tallózás a múlt s a közelmúlt sodrában

A bűncselekmények (vagy annak minősített magatartások) felderítése során már kezdetektől fogva magától értetődően alkalmaztak titkos eszközöket, s ennek hatékony metodikáját is igyekeztek kialakítani.

Heltai Gáspárnak az inkvizíció módszereiről a XVI. század derekán írt munkájában már olvashatunk a titkos lehallgatásról, vagy a fedett nyomozó alkalmazásáról, akit „a kárpit alá bűtattnak”, hogy a delikvensnek „minden beszédit meghallja, de szegény nem láthatja a beáruoló szolgát” [...] Annakutána egynyíhány nap múlva az áruló szolgálkban bocsátanak alattomban utána, kik mindenképpen megkémlik szegényt, mit csinál, hol jár, kikkel nyájaskodik és beszél. Olyant is bocsátanak melléje, ki nagy barátságos szívet tettet előtte, mulat véle, sorál és morál véle és mindenképpen beszédre fogja.[...] És valamit hall tőle, azt alattomba mind hírré adja az Vadászoknak.”²

Évszázadokon keresztül legfeljebb a módszerek finomodtak, s bővültek a technikai lehetőségek is. A titkos eszközök rendszeres alkalmazását az ezt leplezni próbáló formális jogi kirakatok mögé rejtették.³

Nálunk a múlt század utolsó évtizedéig a magánszférát érintő titkos technikai eszközökről és módszerekről alkalmazásáról stílszerűen titkos jogszabályok rendelkeztek. Igen jellemző például, hogy az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. tvr. nyilván még utalást

² Háló. *Válogatás Heltai Gáspár műveiből*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1979. 144–145. o. A mű eredetileg 1570-ben jelent meg.

³ Már a korábbi Alkotmányunk eredeti, 1949-es szövege deklarálta, hogy „a Magyar Népköztársaság biztosítja a levéltitok és a magánlakás tiszteletben tartását (57. §)”. 1972-ben a csak annyi változás történt, hogy az előírás a 66. §-ba került.

* Tanszékvezető egyetemi tanár, PTE ÁJK, tudományos tanácsadó, MTA TK JTI

¹ Lásd a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. 63. § (1) bekezdését

sem tartalmazott titkos eszközök alkalmazhatóságára, felhatalmazta azonban a Minisztertanácsot arra, hogy [részletes szabályok megalkotásával] „gondoskodjék a tvr. végrehajtásáról”. E hivatkozás alapján született az immár titkos 6000/1975. (VI. 2.) minisztertanácsi határozat, amely a Belügyminisztérium állambiztonsági főcsoportfőnökségének feladatként határozta meg „az ellenséges elemek tevékenységével szembeni védekezés” keretében „jogszabályban meghatározott eszközök és módszerek alkalmazását.” E „jogszabály” a Minisztertanács elnökhelyettesének 1/1975. számú utasítása volt, amelynek 2. pontja említést tett „rejtett operatív technikai lehallgatásról” és „postai küldemények titkos ellenőrzéséről”. A részletes szabályozás több mint száz, titkos ügykezelés előírásai szerint készült és használt parancs, utasítás, módszertani útmutató feladata volt a rendőrségen, a határőrségnél és az ügyészségen.

Az ekkor még kevésbé hangoztatott súlyos alkotmányossági aggályokat fokozta a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény azon rendelkezése mely szerint „a személyi szabadságjogokat és korlátozásukat” törvényben kell(ett volna) szabályozni.

A rendszerváltozás ezen a területen sem egyik napról a másikra következett be. A Legfőbb Ügyészség 1988 őszén tudományos konferenciát rendezett a vádhatóság aktuális feladatairól, s ezen *Nyíri Sándor* felvetette, hogy a rendőrség büntetőeljárásán kívüli, különösen „nyílt nyomozással párhuzamosan folytatott” általános felderítő tevékenysége „nemcsak eszközeit és eredményeit, hanem létét és alkalmazását tekintve is eltitkolt még az ügyész előtt is. [...] Fel kell vetni azt a kérdést, meddig lehetséges a mai helyzet fenntartása, nem kellene a kérdést törvényben szabályozni, s az ügyésznek megfelelő felügyeleti eszközöket biztosítani.”⁴

Az évezred utolsó évtizedébe lépve elkerülhetlenné vált a titkos nyomozási tevékenység törvényi keretek közé szorítása. Megalkották a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvényt, majd politikai viták és több elvetélt javaslat⁵ után a kérdést lényegében a mai napig kiemelt jogforrásként szabályozó rendőrségi törvényt (1994. évi XXXIV. tv.) és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényt.

A következő években valóságos jogszabálydömpinggel próbálták legalizálni a titkos eszközök változatlan prosperálását, az ezek igénybevételére jogosító különleges felhatalmazás szinte „státuszszimbólumává” vált. Úgy vélték a jogi háttér, az „alkalmazás nyíltté tétele” igazolhatóvá teszi, hogy a következő években öt nyomozati feladatokat ellátó szerv, öt titkosszolgálat és a rendőrség belső elhárítása (összesen tehát 11 szervezet) kapjon jogosultságot titkos eszközök igénybevételére.

A maival lényegében azonos szabályozás mellett kialakult az „engedélyhez nem kötött”, az „ügyészi engedély alapján beszerezhető” és a „bírói, illetve igazságügy-miniszter engedélyével igénybe vehető eszközrendszer.

A minket szorosabban érdeklő büntetőeljárásban az 1998. évi XIX. tv. (Be.) eredetileg elfogadott szövege csak a titkos *adatszerzés* bírói engedélyezéséről és felhasználásáról rendelkezett, a büntetőeljárás megindítását megelőzően szerzett (külön törvények felhatalmazása alapján végzett) titkos *információgyűjtés* adatairól csak annyiban tartalmazott előírást, hogy azokat az ügyész (de csakis ő) megismerheti [206. § (2) bekezdés].

A 2003-ban hatályba lépett (a kihirdetés és a hatálybalépés között többször módosított) szöveg már azt tartalmazta, hogy a nyomozás elrendelését megelőzően a bírói, illetőleg az igazságügy-miniszteri engedélyhez kötött titkos információgyűjtést a külön törvényekben⁶ meghatározottak szerint az erre feljogosított szervezetek a rájuk irányadó szabályok szerint végzik [200. § (3) bekezdés].

A titkos *információgyűjtés* eredmények felhasználhatóságára vonatkozó előírások csak 2006 júliustól kerültek a Be.-be, a *lényeg*et tekintve a mai napig változatlan formában. Eredetileg a felhasználás konjunktív feltételeként a titkos adatszerzés alkalmazhatóságának analóg feltételeit, és a haladéktalan feljelentési kötelezettséget fogalmazták meg. Néhány évvel később észlelték, hogy a titkos információgyűjtést és a nyomozást végző szerv azonos is lehet. A „feljelentési kötelezettséget” tehát kiegészítették a nyomozás elrendelésének alternatív előírásával. (2010. évi CLXXXIII. tv. 139. §). Végül a 2013. évi CLXXXVI. tv. 41. §-a az elrendelés törvényes feltételeinek hangsúlyozása mellett a „haladéktalan” szót „nyomban” szóra cserélte.

„Haladéktalanul” vagy „nyomban”?

S ezzel eljutottunk az egyik, több konkrét ügy tapasztalatai alapján is akutnak minősíthető problémához, a „haladéktalan” vagy „nyombani” elrendelés értelmezéséhez.

Lássuk mindenképp pontosan a jogi háttér. A Be. 76. § (2) bekezdése értelmében a büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerezett.

E főszabály alól azonban *kivételt* jelent a titkos in-

⁴ *Nyíri Sándor: A múlt mindig velünk van.* Ardlea Kiadó, Nyíregyháza, 2012, 105. o. A felszólalás teljes szövege egyébként olvasható az Ügyészségi Értesítő 1998. évi különszámában.

⁵ Ilyen volt például az 1991 januárjában beterjesztett T. 1462. sz. javaslat.

⁶ Ilyen törvényekben nem volt hiány: ilyen volt a rendőrségről, az ügyészségről, a vám- és pénzügyőrségről, a határőrizetről, a nemzetbiztonsági szolgálatokról, valamint a büntetőeljárásról szóló törvény.

formációgyűjtés során beszerzett adatok felhasználhatóságára vonatkozó szabályozás.

A Be. rendelkezései szerint a titkos információszerezés során nyert adatok felhasználhatóságára, a nyomozás során beszerzett titkos adatok felhasználhatóságánál szigorúbb feltételek vonatkoznak. *A bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés [...] eredménye a büntető-eljárásban bizonyítékként akkor használható fel, ha*

a) a titkos adatszerezés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak,

b) a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a nyomozást – a büntetőeljárás megindításának valamennyi, e törvényben meghatározott feltétele megállapításakor – nyomban elrendelte vagy a feljelentési kötelezettségének nyomban eleget tett. [Be. 206/A. § (1) bekezdés].

Az a) és b) pontban foglaltak konjunktív feltételek, bármelyik hiánya a felhasználhatatlanságot eredményezi. Az a) pontban foglaltak kapcsán a viszonylag széles körű törvényi felhatalmazás folytán gyakorlatilag nem merül fel probléma, annál sűrűbben fordul elő, hogy a titkos információgyűjtés befejezése után a nyomozás elrendelésére csak hetekkel, hónapokkal később kerül sor.

Ezt a késedelmet gyakran igazolhatónak vélik

– a nyomozási bíró felhasználásra való alkalmasságról szóló, kötelezően beszerzendő döntésével [Be. 206/A. § (3) bekezdés]

– a Kúria BKv. 43. számú véleményével, amely a „haladéktalanságnak” sajátosan kiterjesztő értelmet tulajdonított.

Nézetem szerint egyik hivatkozás sem meggyőző.

Ad a) A nyomozási bíró alkalmasság kérdésében történő döntésétől az előzetes kontroll, a szűrő szerep erősödését remélték. Sajnos, úgy tűnik, jórészt alaptalanul. A legtöbbször formális hozzájáruló végzések azonban nyilvánvalóan nem kötik a perbírókat, akik azokat mind gyakrabban felülbírálják.

Ad b) A Kúria gyakran idézett (ám közel 10 évvel ezelőtti) érvelése szerint: *a „haladéktalanság” az adott kérdésben nem azonosítható az „azonnal” fogalommal, tehát azzal az időponttal, amikor a titkos információgyűjtést végrehajtó Nemzetbiztonsági Szakszolgálat az információkat tartalmazó adatokat az információgyűjtést végző szerv rendelkezésére bocsátotta. A feljelentés megtétele azonban nem nyúlhat túl azon az időtartamon sem, ami – az adatmeny-nység terjedelmét, az ügy jellegét, bonyolultságát, és személyi összefüggéseit is figyelembe véve – szükséges annak a bűnüldözői megfontolásnak a kialakításához, hogy a beszerzett információk az engedélyben megjelölt személy által elkövetett és a Be. 201. §-ában meghatározott bűncselekmények vala-*

melyikének az elkövetésére utalnak, és azok bíróság elé tárása a bűncselekmény bizonyíthatósága érdekében kívánatos”.⁷

Az érveléssel kapcsolatban a következőket indokolt leszögezni:

– a Magyar nyelv értelmező szótára szerint a „haladéktalan” szó jelentése „késedelmet nem tűrő, idővesztés, halogatás nélkül, azonnal elvégzendő, teljesítendő”.⁸ Nem látszik szerencsésnek, hogy a Kúria „adott kérdésekben” eltérő nyelvtani értelmet tulajdonít egyébként egyértelműnek tűnő kifejezéseknek.

– Maga a Kollégiumi vélemény is igyekszik határt szabni saját kiterjesztő értelmezésének, amikor gondolatmenetét folytatva erre a következtetésre jut: *„indokolt tehát a haladéktalanságnak olyan értelmet tulajdonítani, hogy a Be. 206/A. § (1) és (4) bekezdéseinek az alkalmazási körében ez a követelmény még nem sérül akkor, ha a feljelentési kötelezettségének az információgyűjtést végző szerv az adatok megszerzését követő 8 napon belül nem tesz eleget.”* Kétségtelenül nem könnyű egzakt határidőt meghatározni, bár nagy téttel járó, alapvető törvényességi kérdésben annál mégis több várható el, hogy „8 nap még nem jelent jogsértést”.

A törvény gyakorló jogász kommentátorai is óvakodtak ennél határozottabb állásfoglalástól, de annyit azért megtettek, hogy szükségesnek tartották hangsúlyozni: *„a feljelentési kötelezettség [értelemszerűen emellett a nyomozása elrendelése] teljesítésének késedelme esetén annak oka nem vizsgálható és közömbös is, figyelemmel arra is, hogy a törvény a feljelentést az adatok megszerzését követően határozza meg, azaz az adatok vizsgálata, kiértékelése, vagy elemzése nem hátráltathatja e kötelezettséget.”⁹*

Ezzel szemben a kifogásolható ügyek többségében az elrendelésre csak igen jelentős késelelemmel kerül sor.

– Végül: a jogalkotó – a modifikáció által igazoltan – maga is észlelte az értelmezési problémát. Módja lett volna egyértelmű (ha úgy tetszik a bűnüldözés szempontjából rugalmasabb) szöveg megalkotására. Ezt – helyesen – nem tette. Ehelyett a „haladéktalan” kifejezést olyanra cserélte, ami a kiterjesztőbb értelmezésnek a legkevésbé sem felel meg. A „haladéktalant” felváltó „nyomban” szó jelentése ugyanis „a szóban forgó eseményhez, cselekvéshez viszonyítva a legközelebbi időben, közvetlenül valami után.”¹⁰ A módosítás indoka nem magyarázza meg, hogy tartalmilag miben tér el az újabb (nem kevésbé szigorú időkorlátot jelentő, sőt nyelvi értelemben a korábbi szinonimájának tekintett) névszó az elődjétől. Feltételezhetjük azonban, hogy érdemben nem kívántak eltérni a

⁷ BKv. 74/2009 (BH 2009.4.)

⁸ A magyar nyelv értelmező szótára. Harmadik kötet Akadémiai Kiadó, 1961. 55. old. (kiemelés a szerző: T. M.)

⁹ Bodor – Csák – Mázsiné – Somogyi – Szokolai – Varga: *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*; (A Be. 206/A. §-ához fűzött magyarázat.) <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20140118/> (2016. május 5.)

¹⁰ Uo. Ötödik kötet, 301. old. (kiemelés a szerző: T. M.)

korábbi szigorú feltételektől, nem akarták a lehetőségét sem felkínálni, hogy a titkosan beszerzett de (még) fel nem használt információkból sajátos „titkos adatbankot” hozzanak létre az „egyszer, valamikor még biztos jó lesz” jegyében.

Szükségesnek vélem még valamire felhívni a figyelmet. Gyakori érv az is, hogy szerteágazó, gyanús ügyletcsoportok, cselekmények esetében, ahol a személyi kapcsolatok feltárása, a többes elkövetés formáinak igazolása ezt indokolhatja, az elrendelési (feljelentési) kötelezettség ne egyes személyekhez, a tőlük beszerzett információkhoz, hanem valamiféle „közös szálhoz”¹¹ kötődjön. Ennek alapján megengedhetőnek vélik, hogy az egyik személy ellen esetleg akár fél éve befejezett információgyűjtés eredményét azon az alapon lehessen utóbb felhasználni, hogy másokkal szemben, akik esetleges bűntársként jöhetnek szóba, a titkos információgyűjtést tovább folytatták, s csak ez után döntöttek a nyomozás elrendeléséről.

Az ilyen álláspont megengedhetőségével szemben indokolt hangsúlyozni, hogy a törvény egyértelműen függetleníti a nyomozás elrendelésének kötelezettségét a titkos információgyűjtések engedélyezési időszakától. Az engedélyezési időszak kizárólag a beszerzés lehetősége szempontjából releváns. A törvény világos: a „nyombaniság” követelménye „a felhasználni kívánt [konkrét] információ megszerzését követően” azonnal (s nem az engedélyezési időszak lezárulása után, vagy „azon belül”) jelentkezik. A követelmény eszerint tehát *egyes kifejezett, a büntetőeljárásban relevánsnak minősíthető információkra* (beszerzett adatokra) vonatkozik, s *annak felmerülési idejéhez igazodik*. Nézetem szerint nincs ezért törvényes alapja az olyan értelmezésnek, amely akár a korábban érintettek személyére vonatkozó adatot, akár az indifferens információkat jóval megelőzően beszerzett releváns adatot azon az alapon tartja büntetőeljárásba emelhetőnek, hogy „információk gyűjtésére egyébként még volt határidő”.¹² Az ezzel ellentétes álláspont ellentmondana annak a jogalkotói célnak, hogy büntetőeljárásból kívüli információgyűjtés eredménye csak kivételesen és igen megszorító jelleggel kerülhessen be a büntetőeljárás szigorú garanciális szabályok mellett zajló bizonyítási rendszerébe.¹³

A bírói gyakorlat egyébként az utóbbi időben – álláspontom szerint helyeselhetően – mintha szintén elmozdult volna a szigorúbb értelmezés irányába.

Nem érdektelen felidézni ezzel kapcsolatban az egyik jellemző ítélet több más ügyben is követett érrendszerét:

„A bíróság megítélése szerint a titkos információgyűjtés keretei között megszerzett információk tekintetében nem állnak fel a felhasználhatóságnak sem a beszerzésükkor hatályos, sem a jelenlegi eljárási törvény szerinti feltételei. Az ügyben a nyomozás elrendelésére 2009. július 27-én került sor. [...] Jelen ügyben a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség által relevánsnak tartott telefonbeszélgetések nagy része 2008-ban, kisebb részük 2009. év első két hónapjában történt, egyébként is mindössze [az I. r. vádlott] telefonjának lehallgatására irányuló engedély terjedt túl 2009. áprilisán (2009. július 1-jéig) – annak megjegyzésével, hogy ténylegesen már 2009. júniusában sem rögzítettek az ügy megítélésében szerepet játszható beszélgetést. Az információgyűjtést végző szerv által 2009. július 22. napján készített kivonatos jelentésben foglalt tartalmak már a jelentés elkészítését és a nyomozás elrendelését hónapokkal megelőzően az információgyűjtést végző szerv rendelkezésére álltak. Ilyen mértékű időmúlás még az adatok nagy (bár az ilyen ügyekben szokásoshoz képest nem kirívó) számára tekintettel sem fogadható el a haladéktalanság kritériumának vizsgálatakor. Ezért a bíróság úgy ítélte meg, hogy az titkos információgyűjtés felhasználhatóságának a Be. 206/A. § (1) bek. b) pontjában foglalt feltételei hiányoznak, és az információgyűjtés eredményeként keletkezett jelentéseket a bizonyítékok közül kirekesztette.”¹⁴

Végezetül: a „fel nem használhatónak” bizonyult információ *beszerzése* nyilvánvalóan nem feltétlenül törvénysértő. Sőt az esetek zömében biztosan nem az, hiszen az engedély nélküli adatszerző nyilván nem kockáztatja súlyos hivatali bűncselekmény elkövetését (Btk. 307. §) Nem arról van tehát szó, hogy az esetleges bizonyíték „*semmis*”, hanem arról, hogy *büntetőeljárásban nyílt bizonyítékká nem tehető*. Az már a hatóságok további ismereteinek mennyiségén és minőségén, kriminalisztikai felkészültségén, tapasztalatain, tervein stb. múlik, hogy a titkos eszközök révén szerzett információkat – ha azokat tárgyiasult formájukban meg kell is semmisíteni, de ettől maga az „információ” nyilván nem semmisül meg – a további operatív munkában miként használják fel.

¹¹ „Ügyről” a titkos információszerezés időszakában még nem beszélhetünk, hiszen ott egyes személyekről, s nem egy (csak a büntetőeljárásban relevánssá váló, s ott körvonalazódható) összefüggérendszeréről van szó.

¹² Hasonló okból vitatható a Legfőbb Ügyészségnek a Be. 2006-os módosítása után kiadott állásfoglalása is, ami szerint „a titkos információgyűjtést végző szerv akkor teljesíti haladéktalanul a feljelentési kötelezettségét, ha a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzésekor a titkos információgyűjtés engedélyezett időtartamának letelte előtt azt nyomban megteszi (Legfőbb Ügyészség Ig. 99/2007). Teljesen feleslegesnek, sőt zavarónak tartom „a titkos információgyűjtés engedélyezett időtartamának letelte előtt” szavakat, mert azt a benyomást keltik, mintha a nyombani kötelezettséget befolyásolhatná a titkos információgyűjtés időtartama.

¹³ A bírói engedélyhez kötött titkos információszerezés nem a büntetőeljárási törvénnyel szabályozott bizonyítás szabályai szerint folyik, így a törvényeségi követelményeire a Be. rendelkezései nem alkalmazhatók (EBH 2001.505). Éppen ezért kivételes, szigorú előírások szabályozzák a felhasználhatóságot. Ezek egyike a nyomozás azonnali elrendelésének követelménye.

¹⁴ Főv. Törvényszék 1. B. 1547/2013.

A Szegedi Ítéletábrla Bf. II. 612/2013/6. számú ítéletében szintén kirekesztette a bizonyítékok köréből a titkos információgyűjtés eredményét, mert egy nem túl nagy terjedelmű lehallgatási anyag értékelése után több hónappal döntöttek csak a feljelentésről.

Szemponatok a „magánlakás” fogalmának értelmezéséhez a titkos adatszerzés kapcsán

Az előzőekben egyértelműnek tűnő fogalmak indokolatlan tágítása ellen érveltem. Áttérve a titkos adatszerzés területére, itt a „privát szféra” egyes konkrét esetekben történő tágabb, kiterjesztő értelmezése mellett igyekszem indokokat találni.

A törvényszöveg releváns részei a következők:

A Be. 200. § (1) bekezdése értelmében az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig az érintett tudta nélkül

a) a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti [...]

Az (5) bekezdés alapján magánlakásnak minősül a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület, a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület, továbbá – a közösségi közlekedési eszköz kivételével – a jármű.

Kérdésként merül fel, hogy az egyébként „közönségi” vagy „a közönség részére nyitva álló” helyeken tartott, ott zajló, ám aktuálisan nem közösségi célú, vagyis „zártkörű” rendezvényeken történő titkos lehallgatások bírói engedélyhez kötöttek-e.

A válasz kiérlelt jogállami viszonyok között viszonylag egyszerűen megadható. A nyilvánosság – mindennapjaink utcán, közterületeken, bárki által igénybe vehető és látogatható intézményekben, tömegközlekedés során stb. zajló része – egyben bizonyos „intim” jogainkról való lemondást is jelent. Tudomásul kell vennünk, hogy az utcákon, forgalmas csomópontokon, parkokban, közösségi járműveken, bankautomaták közelében, kulturális rendezvényeken, tömeggyűléseken, strandokon, stadionokban stb. felvételek készíthetők rólunk. (Kifejezetten ezt a célt szolgálják a térfigyelő rendszerek). S azt is tudomásul kell vennünk, hogy a közlekedés, ügyeink intézése, vásárlásaink stb. során tetteink, viselkedésünk, szavaink, kapcsolataink megfigyelhetőek, regisztrálhatóak (lásd például a magánnyomozás erre feljogosító szabályait).

A törvény „a nyilvános, vagy a közönség részére nyitva álló hely” összetett jelzős szerkezetével a szórakozóhelyeket, éttermeket, presszókat illetően is könnyen értelmezhető helyzetet teremt. Az önmagában is egyértelmű nyelvtani értelmezést erősíti a jogalkotó szándékából kiinduló „teleologikus” magyarázat. Az alapvető személyiségi jogoknak, a magánéletet, a privát szféra intim jogosítványainak a társadalmi környezet, a társas kapcsolatok rendszere, a nyilvánosság ilyen esetekben észszerű korlátot szabhat.

A korlátok azonban mindkét oldalra vonatkoznak. Azt is megmutatják, hogy mindez csak a valóban *publikus – elvileg mindenkire tartozható, mindenkit azonos feltételek mellett* érinthető megnyilvánulásainkra érvényes, amikor tehát sem mi magunk, sem más nem korlátozhatja annak a nyilvános közegnek a hatókörét, amit igénybe veszünk. Éppen ettől a válogatás nélküli nyilvánosságtól minősülnek „közösségi-nek”. Abban a pillanatban, amikor ez a hatókör vagy általunk, vagy más által, de a tudomásunkra hozott döntés révén – sokszor konszenzuális alapon – szűkül, megszűnik a nyilvánosság mások korlátlan hozzáférését biztosító közege. A szinte parttalan „közösségi” nem azonosítható egy bizonyos korlátozott, „zárt közösséggel”.

Éppen erre tekintettel szabályozza a törvény és a gyakorlat a privát szféra részeként a lakáson kívül például az irodát, a családi események lebonyolítására kibérelt járműveket¹⁵, sőt még a börtöncellát is. De ugyanígy, ha egy egyébként nyilvános szórakozóhelyen (ellenőrizhető módon) korlátozottá válik a belépés, az ott-tartózkodás, akkor az ilyen rendezvények, találkozók a privát szféra részévé válnak, és ezekről kívülállók számára csak szigorú feltételek mellett szerzhető információ, személyes adat. A nyilvánosság, a „közönség” tudatos korlátozása, szelektálása tehát személyes döntéseink függvényévé teszi azt, hogy megnyilvánulásainkat, tetteinket, szavainkat, kinek, milyen körnek a számára tesszük hozzáférhetővé.

Kétségtelen, hogy az ily módon létrejövő „zárt kör” megítélése alapos egyedi vizsgálatot igényel, a fent leírt szempontok alapján. „Zártkörű” lehet – igaz, csak formálisan – egy falusi lakodalom is, ahová azonban bárki betérhet, s az ott gyakran nagy számban előforduló – valójában a „zárt körön” kívül ott tartózkodó egyes személyekről senki nem tudja, ki hívta meg őket, ki tette lehetővé a részvételüket (jellemző szituáció, hogy például a vőlegény és a menyasszony rokonsága kölcsönösen a másik fél meghívottjának véli a betérőket s ez gyakran alkalmat ad teljesen kívülállók „potyázására” is).

Am ha a „zártkörű rendezvény” résztvevőit, például egy vendéglátóegységbe (esetleg annak különtermebe, elkerített részébe) belépni szándékozókat egyenként figyelemmel kísérik, „szűrik”, a meghívó személy vagy képviselője „regisztrálja”, üdvözlözi az általa ismert, kiválasztott vendégeket, akkor az ilyen rendezvény bizonyosan a privát szféra része.

Az ilyen alkalomra érkezők (közömbös, hogy akár csak két személy megbeszélte találkozájáról van e szó, vagy egy népesebb csoport alkalmi összejöveteléről) ugyanis tudják, hogy csak egy bizonyos, pontosan körülhatárolható, szűk kör (partner) szerezhethet tudomást a viselkedésükről, szavaikról, s nem feltétlenül ugyan-

¹⁵ Talán helyesebb is lenne, ha a törvény nem „közösségi közlekedési eszközt” (hiszen elvileg egy egyébként ilyen eszközként működő hajó vagy busz is kibérelhető egy zárt körű rendezvény céljára – hanem „közösségi közlekedési eszközként funkcionáló járművet” említene.

úgy nyilvánulnak meg, mint ha idegenek is láthatnák és hallgatnák őket.

A jogállami elveknek, a törvény szellemének – és előírásainak is – az felel tehát meg, ha az ilyen „ellenőrizetten zárt körű” rendezvényeket a privát szféra részének tekintjük. A szintér ekkor kívül esik „a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen”. Ha a hatóság ilyen alkalommal az érintett tudta nélkül információt kíván szerezni az illető szavairól tetteiről, s ezt rögzíteni kívánja, akkor ehhez bírói (miniszteri) engedélyre van szükség, az ilyen engedély megszerzésének összes tartalmi és formai kritériumának igazolása mellett.

Szükségesnek vélem azt is hangsúlyozni, hogy ugyan az egész kérdéskört elsősorban a privát szféra egyik eleme, a „magánlakás” szempontjából vizsgáltam – hiszen ez a közeg teremti meg a jogok korlátozhatóságának szigorúbb feltételrendszerét –, ám természetesen nem a „korlátozott nyilvánosságú helyet” részesítjük kiemelt védelemben, hanem az ilyen körülmények között történő megnyilvánulásokat. A zárt körű rendezvények korlátozott jellege szorosan összefügg tehát a magántitkokhoz fűződő érdekekkel és a személyes adatok védelmével is. Erre a komplexitásra Alkotmánybíróságunk egyik döntése is hangsúlyosan rámutatott: „Az Alkotmány a magánszférához való jogot az emberi méltósághoz való jog, az 54. § (1) bekezdésén keresztül az általános személyiségi jog részeként, annak egyes elemeit: a magánlakás sérthetetlenségéhez, a magántitkok és a személyes adatok védelméhez való jogot pedig az 59. § (1) bekezdésében nevesítetten is alapjogi védelem alá helyezi. A titkos eszközök és módszerek alkalmazása szükségképpen a magánszféra legszorosabban vett tartományát, az egyéni autonómia kiteljesedésének terepet biztosító magánlakást, az ott folyó individuális tevékenységet és a magánlakás védelmével szorosan összefüggő, de az emberi méltósághoz való jogtól szintén el nem választható magántitkokat korlátozzák. A magánlakás sérthetlenségéhez való jog az emberi méltósághoz való jog meghatározott szempontú konkretizálása. Ennek a térbeli szférának a védelme éppen azért nem relativizálható, mert az alapjogi védelem – az emberi méltósághoz való jogból következően – nem önmagában a helyszínt, hanem az embert védi. A magántitkokhoz való jog önmagában véve is olyan erős alapjog, amely elválaszthatatlan kapcsolatban áll más alapjogokkal: az emberi méltóságból következő általános cselekvési szabadsággal, a személyiség szabad kibontakozásával, a kommunikációs alapjog önrendelkezésre vonatkozó aspektusával. Az információs önren-

delkezési jognak fontos eleme, hogy az érintett a személyes adatainak útját befolyásolni tudja...”¹⁶

Összegezve tehát, az alapvető emberi jogok védelme, a jogállami viszonyok feltételrendszere, s az a nyilvánvaló tény hogy az állampolgárok jogaiba való beavatkozás folytán megvalósuló érdekütközés esetén mindig az állampolgári jogok primátusából kell kiindulnunk, csak azt a következtetést engedi meg, hogy a valóban zártkörű rendezvények résztvevőinek lehallgatása, az ott elhangzottak titkos rögzítése tartalmilag szigorú törvényi feltételekhez, formailag pedig bírói engedélyhez kötött. Ha mindez mégis bírói engedély nélkül történik, akkor az így nyert bizonyíték büntetőeljárásban a Be. 78. § (4) bekezdése értelmében a bizonyítékok köréből kirekesztendő.¹⁷

Az imént vázolt, a titkos felderítés számos értelmezésre szoruló kérdése közül szinte taláalomra kiválasztott problémakörök ürügyet kínálhatnak tágabb összefüggések végiggondolására is. Mindenekelőtt el kell döntenünk a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésnek a többi titkos eszközhöz – elsősorban a nem bűnüldözési célú titkos információgyűjtéshez – és a büntetőeljáráshoz való viszonyát. Gondolkodnunk kell azon is, érdemben erősíteni kívánjuk-e a nyomozási bíró titkos felderítéshez kapcsolódó jogosítványait, vagy beérjük a jelenlegi, a törvényes eljárást inkább igazoló, mint erősítő szerepkörének fenntartásával. Egyáltalán: hogyan ítéljük meg a titkosszolgálati eszközök szerepét, feltételeit és jövőjét a bűncselekmények elleni küzdelemben? Tény, hogy az ilyen eszközöket a legstabilabb jogállamok sem nélkülözhetik, azok törvényes működésük, hovatovább fennmaradásuk fontos zálogai. Ám vajon nem kell-e attól tartanunk, hogy indokolatlan túltengésük ahelyett hogy védené, aláássa a demokratikus intézményeket? Meg tudjuk-e oldani, hogy a bűnüldözés törvényessége és hatékonysága ne egymás rovására erősödjék?

Bízunk benne, hogy az ilyen és hasonló kérdéseken azok, akik új büntetőeljárás törvényünket éppen e napokban öntik végső formába, szintén elgondolkodtak. ■

¹⁶ 2/2007. (I. 24.) AB Határozat (ABH 2007/65.) – kiemelés a szerző: T. M.

¹⁷ A nyilvános helyen történő lehallgatások, s az ettől eltérő megítélést igénylő zártkörű rendezvények kérdése a német joggyakorlatban is felvetődött. A hasonló jogi háttér mellett a Német Alkotmánybíróság több ügyben az előzőekben kifejtettek szellemében döntött. (például: BVerfG, Urteil vom 03. 5. 2004 – 1 BvR 2378/98. BVerfG, Urteil vom 11.5.20072 – BvR 543/06).